

УДК 3706(44)

Микола Шабінський

ORCIDiD: orcid.org/0000-0002-3994-7803

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри германо-романської філології та перекладу

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,

пр. Центральний 59-а, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл., 93400,

Україна

nshabinski@gmail.com

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ШКОЛІ

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (В. О. Сухомлинський).

У статті проаналізовано еволюцію понять «патріот» та «патріотизм», а також зміни, які спостерігаються по відношенню до них у французькому суспільстві. Розглянуто стереотипи, які існували щодо патріотичного виховання у французькій педагогічній науці, досліджено історію та сучасний стан виховання патріотичних рис та якостей у навчальних закладах Франції. З'ясовано, яке місце цей напрям виховання займає серед інших складових французької громадянської освіти. Піддано аналізу останні тенденції у навчально-виховному процесі французької школи щодо посилення ролі патріотичного виховання та його акцентування серед інших напрямів загального блоку громадянської освіти.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріотизм, націоналізм, шовінізм, система освіти, школа, євроінтеграція, Французька республіка, унітарна держава, полікультурне середовище, самоідентифікація.

В данной статье подвергнуты анализу понятия патриот и патриотизм, а также прослежена эволюция их восприятия во французском обществе. Рассмотрены стереотипы, существовавшие по отношению к патриотическому воспитанию во французской педагогической науке, исследованы история и современность воспитания патриотических черт и качеств в учебных заведениях Франции. Выяснено, какое место это направление занимает среди прочих составляющих французского гражданского воспитания. Проанализированы последние тенденции в учебно-воспитательном процессе французской школы по отношению к усилению роли патриотического воспитания и его акцентирования среди прочих направлений общего блока гражданского образования.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, патриотизм, национализм, шовинизм, система образования, школа, евроинтеграция, Французская республика, унитарное государство, поликультурная среда, самоидентификация.

In this article we analyze the concepts of «patriot» and «patriotism» and investigate the evolution of their perception by French society. For a long time the French intellectuals, traditionally inclined to leftist ideas, preferred do not distinguish such concepts as «patriotism», «nationalism» and «chauvinism», where the latter two were consistently extremely negative in both scientific and political discourse. The stereotypes that existed for patriotic education in French pedagogical science were considered. The history and current situation in education of patriotic features and qualities at the educational institutions of France were studied in the paper., The place which this branch of education occupies among other components of French civic education was determined. The positive changes in attitude of French society to the concept of «patriotism» that appeared in recent years were observed and discussed the causes of this phenomenon. The latest trends in the educational process of the French school on strengthening the role of patriotic upbringing, its accentuation among other types of the general block of civic education, were analyzed. The relevance and prospects of research in France are explained by the strategic European integration guidelines, elected by Ukrainian society and by the fact that our countries face similar challenges related to the problems of youth self-identification and a somewhat passive, wait-and-see, consumer attitude, inherent in a large part of them in attitude to their homeland. France clearly and unambiguously presents itself as a unitary monocultural monolingual state, historically formed and existing on the basis of a single title French nation. Therefore, anyone who already has or claims to have French citizenship is expected to respect the history, traditions, culture, authorities and the laws of the French Republic. Nevertheless, this country is forced, especially in recent times, to resolve the numerous problems that constantly arise in connection with the struggle for their rights of various ethnic and cultural minorities. The brief information on the main principles, forms and methods of patriotic education in the French school is given and the trends in their improvement are analyzed.

Key words: patriotic upbringing, patriotism, nationalism, chauvinism, education system, school, eurointegration, French republic, unitary state, multicultural environment, self-identification.

Постановка проблеми. Важливість патріотичного виховання молоді для України, молодого в історичному плані державного утворення, яке до того ж знаходиться в стані виснажливої багатовекторної гібридної війни із Росією важко переоцінити. Адже йдеться про те, чи буде і надалі існувати Україна як суверенна демократична держава, чи повернеться до

статусу колонії російської імперії. Тож існує нагальна потреба створення у вітчизняному навчальному закладі умов для формування громадянських якостей майбутнього члена суспільства, який свідомо любить свою батьківщину, готовий та здатний стати на її захист від загроз як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Школа має виховувати особистість, для якої патріотизм є переконанням, природною глибинною свідомою рисою характеру.

Зрозуміло, що результати процесу патріотичного виховання, як і будь-якого іншого напряму виховання, залежить від цілої низки факторів як сприятливого так і негативного характеру. Йдеться і про якість забезпечення цього процесу на вищому законодавчо-нормативному рівні, і про відповідність поставленим високим цілям наявних у сучасній школі умов. На особливу увагу заслуговує кількість та якість педагогічних кадрів, які покликані вирішувати поставлені перед ними завдання, втілювати задумане в життя. Ціла низка чинників, як об'єктивного так і суб'єктивного характеру, поки гальмує масовий прихід до школи молоді, а висококваліфіковані у фаховому плані, але похилого віку вчителі не достатньо мотивовані, і головне, не всюди патріотичні. Але, навіть найдосконаліші закони та інструкції, програми та підручники, жертвний труд найдосвідченіших та найпатріотичніших педагогів не здатні самостійно визначати перебіг творення світоглядних цінностей молодої людини. Крім внутрішніх шкільних чинників на виховання дитини впливають, а інколи цей вплив має визначальний характер, фактори зовнішнього щодо школи впливу. Йдеться, в першу чергу, щодо переконань та політичних уподобань батьків, родичів, друзів, моральних для дитини авторитетів. А ще не останню роль у формуванні особистості грає інформаційне поле, в якому молода людина перебуває постійно, а саме, якість та тональність книг, кіно, теле- та радіопередач, Інтернет із своїми всюди присутніми соціальними мережами, групами за інтересами, іграми тощо. Велике значення, як показує практика, має і мова, якою подається основна чи то фоновна інформація.

Таким чином, у вихованні справжнього громадянина України, для якого патріотизм є однією із головних чеснот, школі мають допомагати усі без винятку інститути суспільства: родина, церква, громадські організації та політичні партії, засоби масової інформації, Інтернет. І тільки спільні та добре скоординовані зусилля всіх зацікавлених державних і громадських інститутів, колективів та окремих небайдужих соціально активних людей здатні гарантувати досягнення поставленої цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам патріотичного виховання школярів присвятили свій науковий доробок такі видатні вітчизняні та зарубіжні вчені як Ю. Азаров, І. Бех, О. Богданова, М. Болдирев, Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, М. Євтух, М. Левківський, І. Огієнко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Д. Чижевський, Г. Шевченко.

Різні аспекти патріотичного виховання у Франції висвітлено у роботах Л. Боярської, Б. Вульфсона, О. Джуринаського, Л. Зязюна, О. Лисової, А. Максименка, З. Малькової, Л. Можасової, О. Сухомлинської, Т. Швець, Л. Шипілова. Окремі аспекти освіти й виховання учнів французьких шкіл досліджено в дисертаційних роботах О. Алексеевої, О. Бажановської, Л. Кандалінцевої, О. Орехової, В. Полтавця, О. Ришар, Т. Харченко, М.Є. Шабінського.

При цьому вітчизняними дослідниками приділялася недостатня, на наш погляд, увага вихованню саме патріотичних почуттів французької молоді на сучасному етапі розвитку суспільства Франції. Не входить виокремлення патріотичного виховання із комплексу громадянському виховання у французькій школі і до сфери наукових інтересів французьких та інших іноземних вчених.

Метою статті є висвітлення французького досвіду організації громадянського виховання та аналіз змін, які відбуваються у французькому суспільстві та направлені на підсилення його патріотичної складової.

Виклад основного матеріалу. Французький досвід переосмислення та підсилення патріотичного напрямку в системі національної освіти є тим більш цікавим, оскільки ця країна є частиною єдиного Європейського союзу, тож французьким педагогам доводиться, з одного боку прищеплювати (а інколи і відроджувати) повагу та любов до своєї батьківщини-Франції, а з іншого, пристосовувати поняття патріотизму до реалій Європейського союзу з його спільними для всіх країн-членів політичними, економічними та культурними кордонами.

Франція та її школа не випадково обрані для прикладу. Ця країна заслужено посідає одне із перших місць у світовій ієрархії найрозвинутіших в економічному та культурному плані країн. Зрозуміло, що таких результатів держава не досягла б, не маючи потужної науково-освітньої бази. Розвитку французької науки сприяють як сталі просвітницько-освітнянські традиції, так і вимоги високотехнологічної та наукоємної промисловості (*Audigier F, 2003*).

Таким чином, освіта залишається загальним пріоритетом французької нації за будь-яких умов. Підтвердженням цього є незмінний відсоток коштів, що направляються на науку, школу, кількість закладів вищої освіти та увага, яка приділяється проблемам виховання з боку політиків, представників місцевих органів самоврядування, громадських організацій та засобів масової інформації. При населенні 67264000 осіб (цифри на 1 березня 2016 р.) (*ESER, 2016*), 25% з яких – діти шкільного віку, у Франції нараховується 15200 материнських шкіл (*écolesmaternelles* – аналог українських дитячих садочків), 37000 початкових шкіл (*écolesprimaires*), 7100 коледжів (*collèges* – заклади середньої освіти для дітей віком 10-15 років) та 4200 ліцеїв (*lycées* – завершальний етап загальної середньої освіти), 73 університетів та 81 вищу школу

(INSEE, 2016). Згідно законодавству, середня освіта у Франції є загальнодоступною, обов'язковою та світською. Вища ж освіта, хоч і не є обов'язковою, але бажаною та престижною, так як від кількості та рівня дипломів залежить кар'єрне зростання та добробут молодого людини. При тому французький університет є практично безкоштовним і достатньо доступним навіть для іноземців. До університету вступає кожен, хто успішно склав випускні з ліцею екзамену на ступінь бакалавра (Харченко Т. Г., 2002).

Патріотичне виховання є одним із беззаперечних пріоритетів будь-якого уряду, що дбає про безпеку країни, будь-якої держави, що переймається своїм майбутнім. Зрозуміло, що Франція не є винятком із цього правила, але має свою специфіку у тлумаченні терміну «патріотизм» та його застосуванню у національному дискурсі. До останнього часу термін «патріотичний» по відношенню до процесу виховання вживався у французькій фаховій літературі радше при описах історичних подій (Buisson, 1911). Це слово набуло широкого вжитку у зв'язку із епохальними революційними змінами 1789 р. Тоді слово «патріот» набуває значення прихильника та захисника революції, антонімом аристократа чи то контрреволюціонера. Саме під гаслами патріотизму та під музику Марсельєзи французи йшли у бій проти військ монархічної коаліції та перемагали їх. Наступні покоління ще не раз використовували консолідуючу та мобілізуючу силу патріотизму в своїй риторичі, особливо коли країна черговий раз була вимушена воювати з сусідами. Так було за правління Наполеона III, у часи 1-ї, та особливо 2-ї світової війни. Цікаво, що гасло патріотизму використовували як ті, хто боровся проти гітлерівської окупації, так і колабораціоністи. Режим Віші навіть вводить у 1941 році в початковій школі предмет патріотичне і моральне виховання. Але у мирний час терміни «патріот», «патріотичне виховання» не користувалися великою популярністю. Зрозуміло, кому та до якої батьківщини потрібно було прищепляти любов у величезній колоніальній імперії, що простягалась від Дальнього сходу до Америки через Азію та Африку? В тих умовах вживання таких термінів як «патріотизм» чи то «патріот» вважалося рівноцінним прославленню імперіалізму чи то мілітаризму.

Таке ставлення до поняття «патріотизм» знаходило своє відображення у виступах французьких та іноземних мислителів. Наведемо деякі із них:

«В основі будь-якого патріотизму лежить війна: ось чому я не патріот», – писав Жюль Ренар.

«Шлюб породжує рогносців, а патріотизм – ідіотів», «Дійсно, патріотизм породжує велику кількість дурнів», – Поль Ліото.

«Патріотизм – останнє пристанище ідіота», – Семюель Джонсон.

«Патріотизм – це рабство», – Лев Толстой.

Навіть у сучасних французьких словниках можна знайти визначення патріотизму як гіпертрофовану сліпу любов до свого народу, своєї рідної країни. Це ставить поняття «патріотизм» поруч із такими словами як націоналізм та навіть шовінізм. Заслуговує на пояснення, що термін «націоналізм» має для більшості європейців, французів у тому числі, негативне відлякуюче значення. Воно для них є близьким за значенням синонімом слова «шовінізм»:

Патріотизм, – це любов до своєї країни. Націоналізм, – це зневага до батьківщини інших», – Шарль де Голь.

«Націоналізм, – це патріотизм, який загубив свою шляхетність», – Альберт Швайцер.

«Патріотизм, – це любов до своїх. Націоналізм, – це ненависть до інших», – Ромен Гарі.

Стримане ставлення до публічного виявлення любові до своєї країни притаманне значній частині французької інтелігенції, що традиційно знаходиться під впливом лівих філософських течій. Ці настрої передавалися від університетських викладачів шкільним вчителям, останні виховували у відповідній тональності своїх учнів. Свою роль відіграла і, так звана, пост колоніальна травма, підсвідоме почуття провини перед нащадками поневолених народів, підкреслено толерантне ставлення до їх культури, релігії, традицій. Тож французи уникають говорити про патріотизм, не люблять співати Марсельєзу, не вивішують національні прапори, не виходять масово на вулицю на День Бастилії чи то на свята перемоги. У цьому демократичну частину французів дорікали представники ультра правих сил, які присвоїли собі ексклюзивне право називатися патріотами та посилено спекулюють на використанні державних символів.

Проте, незримо і ненав'язливо патріотичне виховання продовжувало існувати і розвиватися. Разом із іншими напрямками виховання (юридичне, світське, екологічне, духовне, моральне, сімейне чи то статеве) воно виступає частиною загального широкого поняття «громадянське виховання» і втілюється в педагогічні практики не як окремий урок, а комплексно, під час занять з різних дисциплін. Це стосується і позакласних та позашкільних виховних заходів (Boyer-Ven Kemoun, 2003). Йдеться про формування громадянських рис та якостей, перш за все на таких уроках як історія, географія, французька мова та література (Шабінський М. Є., 2011).

Ставлення та настрої різко змінила спільна біда, яка прийшла на французьку землю у 2015 році. Країну потрясла серія терористичних актів, масових вбивств людей з ціллю посіяти між французами страх, смуток та ненависть. Французи прокинулися в іншій країні і зрозуміли, що тих високих всесвітніх цінностей, яких їх навчали в школі і дома недостатньо для того, щоб адекватно протистояти загрозам сучасного жорстокого світу.

Загальнонаціональний підйом як реакція на теракти підняв і з'єднав французів. Вони вийшли на вулиці, вивісили прапори, активно підтримували солдат, поліцейських та рятівників, згадали те, що вони є громадянами великої країни. «У дні терактів, у листопаді 2015 року, з вікон та балконів французів спонтанно замайорили французькі прапори. Відчувши загрозу, люди усвідомили себе в «спільному човні». Національний триколон масово повертається на вулиці в дні великих спортивних перемог, проте доволі сором'язливо – на мітинги та інші політичні акції. Інтелектуальний супровід процесу дещо запізнюється. Президентська партія «Вперед, Республіко!» закликає до патріотизму переважно великі французькі підприємства. Але хоч так. «Якщо завтра Франція зазнала би збройної агресії, чи багато людей постало б на її захист?» – усе частіше замислюються французи. Гібридна війна, попри всі свої негативні наслідки, ставить на порядок денний правильні запитання» (Лазарева А., 2018).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Результатом таких глобальних зрушень у свідомості громадян стали і зміни у підходах до навчання та виховання у школі. Наразі ведеться політична та професійна дискусія щодо необхідності подальшого реформування шкільної програми та посилення ролі саме патріотичної складової виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. Євтух М. Б., Швець Т. А. Народньо-педагогічні традиції виховання у Франції // Монографія. Переяслав-Хмельницький. 2001. 110 с.
2. Лазарева А. Згадати свої кольори // Стаття. Тиждень. №35(563). 30.08.2018. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/218979>
3. Харченко Т. Г. Взаємодія школи та соціального середовища у вихованні учнів коледжів і ліцеїв Франції: Автореф. дис... кан.пед.наук: 13.00.05 // ЛДНПУ ім. Т. Шевченка. Луганськ. 2002. 19 с.
4. Шабінський М. М. Патріотичне виховання у навчальних закладах Міністерства оборони Франції // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко, Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2016. Вип. 4(73). С. 236-244.
5. Шабінський М. Є. Громадянське виховання учнів початкової школи у Франції: автореф. дис... кан. пед.наук: 13.00.07 // СНУ ім. В. Даля. Луганськ. 2011. 22 с.
6. Audigier F. L'éducation à la citoyenneté // Synthèse et mise en débat par... Enseignants et chercheurs, INRP. 2003. 127 p.
7. Boyer-Ben Kemoun J., Dictionnaire éducation civique, juridique et sociale / Joëlle Boyer-Ben Kemoun, Collectif. Ellipses Marketing. 2003.

8. Buisson F. Dictionnaire pédagogique / Ferdinand Buisson. – Режим доступу: <http://www.inrp.fr/edition-electronique/lodel/dictionnaire-ferdinand-buisson/document.php?id=3304>
9. Enseignement supérieur et recherches (ESER), 2016. – Дані Міністерства вищої освіти та науки Франції. – Режим доступу: <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid49705/liste-des-etablissements-d-enseignement-superieur-et-de-recherche.html>
10. INSEE, 2016. – Дані Національного інституту статистики і економічних досліджень Франції. – Режим доступу: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=0&ref_id=T16F032

References

(Транслітерація)

1. Yevtuh M. B., Shvets T. A. Nqrodno-pedahohichni tradytsii vyhovanniau Frantsii / М. Б. Yevtuh, Т. А. Shvets // Monohrafiia. Pereyaslav-Khmelnytskyi. 2001. 110 s. (ukr).
2. Lazareva A. Zhadaty svoii koliory // Tyzhden. №35(563). 30.08.2018. Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/World/218979> (ukr).
3. Harchenko T. H. Vzaiemodiia shkoly ta sotsialnoho seredovyshcha u vyhovanni uchniv kolezhiv i litseiv Frantsii: Avtoref. dys... kan. ped. nauk: 13.00.05 / Т.Н. Harchenko // LDNPU im. T. Shevchenka. Luhansk. 2002. 19 s. (ukr).
4. Shabinskyi M. M. Patriotychne vyhovannia u navchalnyh zakladah Ministerstva oborony Frantsii / М. М. Shabinskyi // Duhovnist osobystosti: metodolohiia, teoria i praktyka: Zbirnyk naukovykh prats/ Hol. Redaktor Н. Р. Shevchenko, Severodonetsk: Vyd-voSNUim. V. Dalia, 2016. Vyp. 4(73). S. 236-244. (ukr).
5. Shabinskyi M. Y. Hromadianske vyhovannia u chniv pochatkovoish kolyu Frantsii: Avtoref. dys... kan. ped. nauk: 13.00.07 / М. Y. Shabinskyi // SNUim. V. Dalia. Luhansk. 2011. 22 s. (ukr).
6. Audigier F. L'éducation à la citoyenneté // Synthèse et mise en débat par... Enseignants et chercheurs, INRP. 2003. 127 p. (eng).
7. Boyer-Ben Kemoun J., Dictionnaire éducation civique, juridique et sociale / Joëlle Boyer-Ben Kemoun, Collectif. - Ellipses Marketing. 2003. (eng).
8. Buisson F. Dictionnaire pédagogique / Ferdinand Buisson. – Режим доступу: <http://www.inrp.fr/edition-electronique/lodel/dictionnaire-ferdinand-buisson/document.php?id=3304> (eng).
9. Enseignement supérieur et recherches (ESER), 2016 / Site officiel. – <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid49705/liste-des-etablissements-d-enseignement-superieur-et-de-recherche.html> (eng).
10. Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE), 2016 / Site officiel. – http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=0&ref_id=T16F032

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Христич Ніною Сергіївною*

Стаття надійшла до редакції 30 вересня 2018 року

Николай Шабинский

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры германо-романской филологии и перевода,
Восточноукраинский национальный университет
имени Владимира Даля
пр. Центральный 59-а, г. Северодонецк, Луганская область,
93400, Украина
nshabinski@gmail.com

**ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ВО ФРАНЦУЗСКОЙ
ШКОЛЕ**

Mykola Shabinskyi

Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor
at the Chair of German-Romance Philology and Translation
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
59, Tsentralnyi av., 93400, Severodonetsk, Luhansk region, Ukraine
nshabinski@gmail.com

PATRIOTIC EDUCATION AT FRENCH SCHOOL